ВПЛИВ ДОСЛІДНИЦЬКОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ НА РОЗВИТОК І КОРЕКЦІЮ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Хмельницька І.В.,
учитель трудового навчання
Бердичівської спеціальної школи
Житомирської обласної ради

У статті обґрунтовано доцільність використання дослідницької діяльності з метою розвитку і корекції психічних процесів в учнів з інтелектуальними порушеннями.

Сучасна школа має важливе завдання — знайти оптимальні шляхи зацікавленості учнів у навчанні, підвищення іхньої розумової активності. Спонукати учнів до творчості, виховання в них життєво і соціально компетентної особистості, здатної робити самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різних життєвих ситуаціях. Також не менш важливим є вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань.

Дослідницька діяльність учнів – це сукупність дій пошукового характеру, що веде до відкриття невідомих для учнів фактів, теоретичних знань і різних способів діяльності.

Головним змістом дослідження у сфері освіти є те, що воно є навчальним. Це означає, що його головною метою є розвиток особистості дитини, а не отримання об'єктивно нового результату, як у «великій» науці.

В сучасних умовах освіти і особливо спеціальної школи для дітей з інтелектуальними порушеннями процес навчання має не тільки навчальну, а й корекційну спрямованість. Кожна тема, яка вивчається на уроках трудового навчання, кожен метод і прийом, використаний учителем, повинні не тільки сприяти збагаченню учнів знаннями, вміннями і навичками, а й коригувати певні вади психічного і розумового розвитку. В цьому нам може допомогти саме дослідницька діяльність.

Під час роботи на шкільних навчально-дослідних ділянках, в майстернях в учнів виникає багато питань, які змушують їх думати й шукати відповіді, шляхи вирішення проблем. У ході виконання різноманітних завдань вони на практиці пізнають суть природних явищ, залежність температури повітря від стану водойм і ґрунту, характеру опадів, залежність розвитку рослин від наявності хвороб, шкідників, способу догляду за ними і т. п. Дослідницька робота дає можливість задіяти сфери найближчого розвитку. Учні вчаться визначати властивості предметів, взаємозв'язки між ними, ознайомлюються з

новими фактами і закономірностями. Це також сприяє розвитку уваги, сприйняття, пам'яті та сенсорних систем учнів з інтелектуальним порушенням.

Наприклад, учні, досліджуючи предмети і явища, роблять це всіма органами чуттів і переконуються, що вони реально існують, а не є в нашій свідомості. Дослідна робота поліпшує якість знань учнів, формує науковий світогляд, розвиває творчі здібності, ініціативу та критичне мислення. Учні-дослідники краще засвоюють навчальний матеріал тому, що вони оперують фактами власних досліджень і спостережень за рослинами й тваринами, обстежують властивості предметів. Вони вміють спостерігати, порівнювати факти, робити узагальнення й висновки, усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Створення проблемних ситуацій – найпоширеніший прийом у процесі дослідницької діяльності, а саме: зіткнення із фактами, які суперечать один одному; постановка завдань з метою дослідження; спонукання до узагальнення фактів; аналізу фактів і явищ, які логічно суперечать їхньому життєвому трудовому досвіду.

Одним із найважливіших і складних для дітей з інтелектуальними порушеннями є володіння зв'язним мовленням. Це уміння особливо ефективно формується під час дослідницької діяльності і допомагає учням глибше, яскравіше проявити свої здібності, швидше досягти бажаних результатів. Поєднуючи практичні і словесно-логічні операції, які виконує учень з інтелектуальним порушенням під час дослідницької діяльності, вчитель має можливість вчасно діагностувати ступінь засвоєння матеріалу, розуміння проблеми і яким способом краще вирішити та корегувати дії учня та його психічні процеси. Окрім того, мовленнєві вміння є вагомим чинником у налагодженні комунікативної взаємодії, ділового спілкування в процесі виготовлення виробів та розв'язання техніко-технологічних і організаційно-економічних завдань. Тому надважливим є формування в учнів уміння описувати способи виконання роботи, прийоми виконання операцій, називати основні елементи конструкцій, читати графічні зображення, пояснювати свої дії, причинно-наслідкові зв'язки.

Дослідницький метод також необхідно розглядати як діяльність учнів, яка розвиває творчі здібності і у процесі якої вони знаходять рішення нових для них задач. Створюючи проблемні ситуації, учитель спонукає учнів будувати гіпотези, проводячи досліди і спостереження, дає можливість спростовувати чи підтверджувати висунуті припущення, самостійно робити обґрунтовані висновки. При цьому педагог проводить спостереження і досліди, використовує пояснення і бесіди, демонстрації предметів. Усе це створює для учня проблемні ситуації, активізує його мислення, змушує прогнозувати й експериментувати. Таким чином, проблемний виклад навчального матеріалу наближає навчальний процес до наукового пошуку.

Необхідно зауважити, що за змістом дослідницький метод у науці відрізняється від дослідницького методу в навчанні, і це природно. У першому випадку дослідник відкриває суспільству нові, раніше не відомі явища і процеси; у другому – учень відкриває явища і процеси лише для себе, що не

представляють новизни для суспільства. У першому випадку відкриття здійснюються в соціальному плані і дослідник відкриває суспільству нові, раніше не відомі явища і процеси, другий – має психологічний аспект, і учень відкриває явища і процеси лише для себе. Таким чином, дослідницький метод ми використовуємо не для того, щоб зробити відкриття, а для того, щоб виховати такі риси характеру, які необхідні для подальшої творчої діяльності, а також самостійного життя.

Крім того, дослідницька діяльність як для учнів з нормою інтелекту, так і для дітей з інтелектуальним порушенням має величезне виховне значення. В процесі її проведення у них формуються не тільки якості дослідника, а й важливі риси особистості. Наполегливість, самостійність, колективізм, дбайливе ставлення до навколишнього середовища – це далеко не повний перелік рис, які формуються. На конкретних прикладах і фактах учні переконуються, що тільки на основі знань, отриманих у результаті дослідницької роботи, можна розв'язати питання ефективного ведення господарства. Вони переконуються, що все взаємопов'язане. У них формуються наукові уявлення про закономірності в оточуючому, вплив людини на різні фактори, формується матеріалістичний світогляд.

Не менш важливо звернути увагу на той факт, що завдання теоретичного характеру учнів цікавлять менше. Тому педагог під час планування і проведення дослідницької діяльності повинен створювати такі проблемні ситуації, в яких без встановлення теоретичних закономірностей діти не змогли б виконати трудове завдання. Учень повинен захотіти знайти інформацію, прочитати її, вивчити, щоб рухатись далі у своїй дослідній діяльності. Саме в такий спосіб відбувається розвиток і корекція психічних процесів учнів.

Групи для проведення дослідницької роботи слід організовувати з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Не слід допускати, щоб в одній групі учні були сильні, а в іншій – слабкі. Педагог повинен враховувати фізичну підготовленість своїх вихованців, їхні активність і розумові здібності. Так, під час організації і проведення проєкту «Вплив органічних та мінеральних добрив на розвиток рослин томатів» учні 10 класу були поділені на 2 групи. Перша підживлювала рослини міндобривами, а друга – органічними. При цьому кожен мав відповідне навантаження і не був поза дослідницької діяльності.

Готуючись до роботи на навчально-дослідній ділянці, вчитель, складаючи завдання для груп або просто визначаючи об'єкти праці для всього класу, повинен забезпечити завданням кожного учня. Якщо група отримала завдання без розподілу конкретних обов'язків між її членами, то частина школярів не включиться в активну роботу. Тому, працюючи над проєктом «Вирощування різних сортів огірків в умовах шкільної теплиці», кожен учень вирощував свій сорт огірків, робив досліди та висновки суто по своєму сорту. Під час роботи над проєктом «Вплив стимуляторів на проростання насіння та розвиток рослини огірка сорту «Зозуля» у старшокласників було також індивідуальне

завдання: дослідити вплив обраного стимулятора на насіння та розвиток рослин. Таким чином, кожен учень був включений в роботу над проєктом.

Організація дослідницької діяльності дає можливість учням з особливими освітніми потребами самостійно та цілеспрямовано працювати, розвиває мислення, вдосконалює систему теоретичних знань, практичних вмінь та навичок. Але вчитель повинен усвідомлювати, що робота над розвитком науково-дослідницьких здібностей не повинна носити епізодичний характер, а має представляти собою цілісну систему навчання. Лише за такої умови ми можемо досягти якісних результатів.

Тому можу з впевненістю сказати, що дослідницька діяльність на уроках трудового навчання не тільки впливає на розвиток і корекцію психічних процесів, а й спонукає до пошуку різних способів, які б могли покращити результат праці. Адже і у майбутньому самостійному житті учням потрібно буде неодноразово шукати шляхи подолання різних проблем.

Виходячи з вищевказаного, мною були розроблені поради щодо організації та проведення дослідницької діяльності з учнями з особливими освітніми потребами.

Поради щодо організації та проведення дослідницької діяльності з учнями, які мають інтелектуальні порушення:

- мотивація – один із ключових моментів успішності дослідницької діяльності. Учень повинен хотіти проводити дослідження. Цього повинен хотіти і вчитель. Якщо напрямок, тема не будуть цікаві хоча б одній з двох взаємодіючих сторін, дослідження не вийде;
- учень повинен отримати задоволення від своєї роботи (І вчитель теж – від своєї діяльності і від роботи учня);
- важливою вимогою під час проведення експериментування є безпека об’єкта для учнів;
- дослідницька діяльність учнів є наближеною до науково-дослідницької діяльності, є її початком і, як правило, має продовження у подальшій навчальній діяльності;
- педагог повинен добре знати індивідуальні особливості учнів, передбачити їхню поведінку у тій чи іншій ситуації. (Цей пункт є одним із важливіших, враховуючи особливий контингент учнів з особливими освітніми потребами);
- зміст дослідження безумовно повинен поєднуватися з навчальною метою, загальними суспільними потребами та сучасністю;
- дослідження можна виконати за декілька днів – це безперервний процес (від декількох місяців до цілого навчального року);
- учень повинен вміти проводити дослід. Але перш за все це повинен вміти зробити вчитель;
- дослідницька діяльність – процес обов’язково керований педагогом. Педагог-наставник визначає методику та навчає методики дослідження, консультує і керує діяльністю учнів, допомагає знайти шляхи вирішення

проблем, враховуючи інтелектуальні та психофізичні особливості дитини, оцінює отримані результати;

- керована педагогом дослідницька діяльність має бути поєднана із самостійною, самоосвітньою діяльністю учня, яка є основою інтелектуального росту дитини, формування її творчої особистості та корекції розумових і психічних процесів;

- ефективність формування дослідницьких умінь та навичок в учнів безпосередньо залежить від умілого використання педагогом різноманітних форм, методів, засобів навчання і забезпечується:

- раціональним чергуванням репродуктивного, пояснювально-ілюстративного, частково-пошукового та дослідницького методів;

- раціональним співвідношенням фронтальної, групової та індивідуальної форм роботи з урахуванням диференціації навчання;

- органічним поєднанням традиційних засобів навчання і сучасних інформаційних технологій.

Використовуючи дослідницькі методи навчання, можна переконатися, що учні краще починають аналізувати, зіставляти, виділяти головне, вміло застосовувати набуті знання на практиці, набувають комунікативних навичок. У процесі дослідницької діяльності підвищується інтерес учнів до знань, зростає їхня самооцінка.

Список використаних джерел та літератури

1. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения. Т.1. М. : Педагогика, 1979. 303 с.

2. Большая Н.В. Науково-дослідницька діяльність у школі. *Управління школою.* 2008. № 19–21. 163 с.

3. Бербец В. В. Проєктно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика : монографія за заг. ред. О.М. Коберника. Київ : Науковий світ, 2003. 292 с.

4. Болсун С. А. Актуальність інноваційних підходів у сучасній школі. Кіровоград, 2001. № 34. 157 с.

5. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Київ : Всеукраїнське Педагогічне Товариство ім. Г. Ващенка, 1997. 410 с.

6. Давиденко А. А. Науково-дослідницька діяльність учнів-членів Малої академії наук України : посібник для вчителів та учнів. Чернігів, РВВ ЧОІППО, 2001. 38с.

7. Избранные педагогические сочинения. Великая дидактика /Я.А. Коменский. М. : 1939. 136 с.

8. Недодатко Н. Г. Формування навчально-дослідницьких умінь старшокласників. Кривий Ріг, 2000. 212 с.

9. Павленко О.М. Організаційно-педагогічні умови ефективності позакласної пошуково-дослідницької діяльності учнів. *Освіта і управління*. 2003. № 3. С. 110–113.

10. Синьов В. М., Матвєєва М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.